

veidošanos, pašorganizēšanos, pārnovadu un starptautisko sakaru attīstību, kā arī plašā nozīmē mainīja viņu attieksmi pret apkārtējo. Pēc referenta domām, brāļu draudžu kustības jautājums joprojām ir “perifērisks” un tam netiek pievērsta vajadzīgā uzmanība.

Konferences laikā raisījās diskusijas gan par dažādu vēstures norišu interpretāciju, gan par nepieciešamību aktualizēt konferences tematiku, tajā skaitā atgriežoties pie J. A. Maskova darba publicēšanas un komentēšanas ieceres.

Muntis Auns, Juris Prikulis

7. SĒLIJAS KONGRESS VIESĪTĒ

2014. gada 30. maijā Viesītes kultūras pilī notika kārtējais – 7. Sēlijas kongress, ko sarīkoja Viesītes novada pašvaldība sadarbībā ar Latvijas Zinātņu akadēmiju, Daugavpils Universitāti (DU) un jaundibināto *Sēļu klubu*, aktīvi līdzdarbojoties Sēlijas novadu apvienībai (tā izveidota 2012. gada nogalē Pašvaldību savienības ietvaros).

Šis bija visai zīmīgs notikums Sēlijas (Augšzemes) reģiona kultūras dzīvē, jo pirmoreiz šo kongresu organizēja un tā tematiku noteica ne tik daudz “no augšas”, Latvijas Zinātņu akadēmijas vai Daugavpils Universitātes paspārnē, cik ar pašu sēliešu, Sēlijas kultūrdarbinieku un *Sēļu kluba* spēkiem. Kongress bija plaši apmeklēts (250 dalībnieku), un tā darbība izvērsās ne tikai plenārsēdēs, bet arī paneļdiskusijās triju darba grupu (Sēlijas kultūrvēsture; Sēlijas aktualitātes; Paudžu pēctecība) ietvaros. Turklāt jāuzsver, ka pats kongress faktiski risinājās nevis vienā dienā, bet jau iepriekšējos astoņus mēnešus, veidojot novadpētnieku darba skati “Pētījumi Sēlijas novados”, kuru aizsāka pēc Viesītes muzeja “Sēlija” ierosmes jau 2013. gada 26. oktobrī, turpināja Neretā, Aknīstē, Ilūkstē, Jaunjelgavā, Ābeļos (Jēkabpils novadā) un citos Sēlijas centros. Šis darbs rezultējās ar plašu izstādi kongresa dienā Viesītes kultūras namā, kas izpelnījās kongresa dalībnieku dzīvu interesi, tajā savu veikumu apliecināja ne tikai daudzi pieredzes bagāti novadpētnieki, bet, kas īpaši svarīgi, notika arī vietējo skolēnu pētniecības darbu prezentācija. Šo diskusiju vadīja LU Vēstures un filozofijas fakultātes doktorants Edgars **Plētiens**, kurš par novadpētnieku veikumu ziņoja kongresā.

Kongresu ar īsu uzrunu atklāja Viesītes novada domes priekšsēdētājs, Sēlijas asociācijas prezidents Jānis **Dimitrijevs**, pēc kura konceptuālu uzrunu sacīja Sēlijas asociācijas goda prezidents un LZA Senāta priekšsēdētājs Jānis **Stradiņš**.

Jau pagājušā gadsimta 80. gados Sēliju kā vienotu kultūrvēsturisku reģionu sāka izcelt Valdemārs Ancītis, Lūcija Ūzāne, Arkādijs Kasinskis, Aivars Kalve, arī ģeogrāfs, vēlāk politiķis Valdis Šteins. Etnogrāfijā pirms tam labākajā gadījumā runāja par Augšzemi, bet vispārējā apziņā vismaz Sēlijas dienvidu katolisko daļu nereti iekļāva Latgalē. Kā savpatīgs kultūrvēsturisks reģions Sēlija atdzima *Trešās atmodas* gados, rodoties Tautas frontes vietējām nodaļām un domai par Latvijas valstisko neatkarību. 1989. gada 23. jūnijā radiožurnāliste Ingrīda Stroda sniedza radiointerviju kopu "Novadu savdabības. Bet kā ir Sēlijā?", un nedēļu vēlāk Rīgas Mākslas darbinieku namā notika pirmā plašākā publiskā saruna par Sēlijas un sēļu problēmām, Rīgā tika dibināts *Sēļu klubs* Dabas muzeja direktora – dzimuša sēlpilieša Viļa Krūmiņa vadībā. Tā darbība gan samērā drīz apsika, taču Imanta Ziedoņa dibinātais Latvijas Kultūras fonds Daugavas programmas ietvaros 1995. gadā aizsāka *Sēlijas sarunas*, tika izsludināts *Sēļu gads* Paula Stradiņa, Aleksandra Grīna, Jāņa Veseļa un Jāņa Akuratera jubileju sakarā. 1995. gada nogalē Jānis Stradiņš ar nu jau mūžībā aizgājušo docentu Sigismundu Timšānu Ilūkstē nodibināja Sēlijas asociāciju.

Drīz vien nonācām pie Sēlijas kongresiem un Sēlijas sarkanbalzālā karoga, ko Heraldikas komisija 2000. gadā apstiprināja kā Sēlijas asociācijas karogu, atļaujot to lietot kultūrvēsturiskos, ar Sēliju saistītos pasākumos. Pirmais Sēlijas (sākotnēji Sēļu) kongress notika 1999. gada 21.–22. maijā Aknīstē un Viesītē. 7. kongress notiek atkal Viesītē, kuras loma ir izšķirīga tās kultūras pils un te 2000. gadā dibinātā Sēlijas muzeja dēļ. Taču jāatzīmē, ka Sēlijas ideja guvusi atbalstu ne tikai Viesītē vien. Visus gandarīja fakts, ka pērn Pašvaldību savienības ietvaros tika dibināta septiņu Sēlijas novadu apvienība un 2013. gada vispārējos dziesmu svētkos visi Sēlijas novadu (Jēkabpils, Aknīstes, Ilūkstes, Neretas, Viesītes, Jaunjelgavas, Salas) kori pirmoreiz izgāja atsevišķā kolonnā ar Sēlijas karogu. Tā bija liecība, ka vienota Sēlija nav ne Zemgale, ne Latgale, bet īpašs Latvijas kultūrvēsturisks reģions. Tas aptver 4134 kvadrātkilometru teritoriju un 36 105 iedzīvotājus (bez Jēkabpils pilsētas, kas ierindota lielo pilsētu kategorijā), tātad 6,4% Latvijas teritorijas un 1,6% iedzīvotāju.

Pesimistiskās noskaņas, kas vīdēja gaisā ap 2008.–2009. gadu saimnieciski finansiālās krīzes, skolu slēgšanas un neviennozīmīgu administratīvi teritoriālo pārkārtojumu laikā, šķiet nedaudz pierimušas, kopējā gaisotne ir daudz mundrāka, reģiona kultūrspēki pašreiz ir iekustināti un vietējās kultūrvēsturiskās identitātes uzturēšanas ieinteresētība pastāv.

Kongress varētu kļūt par zināmu pavērsienu Sēlijas kultūras, izglītības un varbūt pat saimnieciskās vides sakārtošanā. Protams, viss nav vienkārši, īpaši saimnieciskā ziņā. Cilvēki aizplūst no reģiona, noveco, daudzviet vērojams sabrukums, nabadzība, ceļi ir slikti, nav lielu cerību uz investīcijām un plašāku tūrismu, tiek slēgtas skolas, pārāk intensīvi izcirsti meži. Nacionālās attīstības plāns būtībā neparedz Sēlijas novadu saimniecisko izrāvienu līdz 2020. gadam, Sēlija nav iekļauta prioritārajos attīstības scenārijos. Taču pieredze rāda, ka ļoti daudz var sasniegt ar pašiniciatīvu, ar Eiropas naudas izcīnīšanu un saprātīgu izlietošanu. Latgales piemērs rāda, ka nav neiespējami, vismaz vārdos, izcīnīt papildus atbalstu no valsts (kas jau tiek sniegts Ilūkstes novadam), un sadarbība ar Daugavpils Universitāti varbūt var veicināt vismaz Sēlijas dienvidu daļas dabas un kultūras vērtību apzināšanu, ja būs abpusēja interese, jo Daugavpils Universitāte ir ne tikai reģionāla Latgales, bet arī Sēlijas universitāte.

Ievadvārdos izteiktās domas pirmajā priekšlasījumā konkretizēja Sēlijas novadu apvienības priekšsēdētājs, Jaunjelgavas novada domes priekšsēdētājs Guntis **Libeks**, kas sniedza ļoti pārdomātu un reālistisku Sēlijas novadu attīstības scenāriju līdz 2020. gadam.

Kopš Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas Sēlijas kultūrvēsturiskajā novadā ir notikušas būtiskas ekonomiskās un sociālās pārmaiņas, ne allaž pozitīvas. Teritorijas saimnieciskā attīstība, iedzīvotāju ienākumi un nodarbinātības līmenis krietni atpaliek no valsts vidējā, kam iemesls ir neattīstīta infrastruktūra, ilgstošas sociālās problēmas un nepietiekams izglītības līmenis. Pēdējos gados negatīvās attīstības tendences ir sekmējusi valsts politika izglītības, veselības aprūpes un valsts pārvaldes iestāžu centralizācijā, darba vietas koncentrējot lielajās pilsētās un likvidējot tās mazpilsētās. Sekas ir novadu depopulācija un ekonomiskā atpalicība, draudi Sēlijas identitātei un kultūras mantojuma saglabāšanai. Plānotajā Eiropas Savienības struktūrfondu izlietojuma programmā 2014.–2020. gadam Sēlijas teritorija definēta kā “lauku attīstības telpas sastāvdaļa”, kas uzņēmējiem un pašvaldībām

ļauj izmantot tikai lauku teritoriju attīstībai pieejamos ļoti ierobežotos līdzekļus.

Par vispārējām tendencēm investīciju programmu veidošanā pašvaldībām runāja VARAM parlamentārais sekretārs Einārs **Cilinskis**.

Ļoti emocionālu, uz savas dzimtas un personisko pieredzi balstītu priekšlasījumu sniedza LZA goda loceklis Dainis **Īvāns** par Daugavu kā Pārsēlijas un Sēlijas vienotāju, rosinot pārrunas par Daugavas labā krasta Sēliju – Pārsēliju. Ieskatu Sēlijas vispārējās problēmās sniedza arī Daugavpils Universitātes rektors akadēmiķis prof. Arvīds **Barševskis**, īpaši pievēršoties krāsu un formu harmonijai Sēlijas dabā, tās neparasti bagātai kukaiņu pasaulei un dabas daudzveidībai.

Plenārreferātus dažādiem Sēlijas kultūrvēstures aspektiem veltīja arī citi Daugavpils Universitātes mācībspēki – prof. Vilma **Šaudiņa** Sēlijai mainīgajā lingvistiskajā skatījumā, docente Ingrīda **Kupšāne** Dvietes vīnogu selekcionāra Paula Sukatnieka mantojumam (sakarā ar viņa simtgadi). J. Jaunsudrabiņa muzeja “Riekstiņi” vadītāja Ilga **Līduma** referēja par Neretas literātiem Veltu Tomu, Zinaīdu Lazdu un Jāni Veseli kā Jaunsudrabiņa līdzgaitniekiem, bet fotomākslinieks Pēteris **Korsaks** – par slavenā fotogrāfa Mārtiņa Buclera darbību Sēlijā.

Kultūrvēstures darba grupā par DU Mutvārdu vēstures centra ekspedīcijas rezultātiem Sēlijā 2004.–2011. gadā referēja prof. Irēna **Saleniece** (DU), par ģeogrāfisko nosaukumu standartizāciju Sēlijā – Rēzeknes Augstskolas docētāja Zane **Cekula** un par Augšzemes bērniem J. Jaunsudrabiņa prozā – doc. Rudīte **Rinkeviča** (DU). Sēlijas aktualitātēm veltītajā darba grupā vairākus referātus par jaunatnes izglītības problēmām, īpaši fizikas un matemātikas jomā, nolasīja profesors Valfrīds **Paškevičs** (DU), asociētie profesori Edmunds **Tamanis** un Armands **Gricāns** (DU). Šie ziņojumi apliecināja, ka DU patiešām ir arī Sēlijas reģionāla universitāte. Par ekotūrisma perspektīvām Sēlijā runāja Dr. geogr. Ēriks **Leitis** no LU, bet māksliniece, Sēlijas pleņņu organizētāja Ligita **Caune** runāja par novadpētnieku Arkādiju Kasinski un viņa vārdā iedibināto balvu. Savukārt viena no kongresa galvenajām organizētājām – Sēlijas muzeja galvenā speciāliste Ilma **Svilāne** izsmeļoši stāstīja par pašas organizēto (varētu arī sacīt – atjaunoto) *Sēļu klubu*, tā aktivitātēm un iecerēm. Viņa ir šī kluba valdes priekšsēdētāja.

7. Sēlijas kongress tika rīkots Gotharda Frīdriha Stendera (Vecā Stendera) 300. jubilejas gadā, ko pēc mūsu ierosmes UNESCO Ģene-

rālā asambleja (Parīzē) izsludināja par starptautiski atzīmējamu gadu. Kaut arī kongresa laikā izbraukums uz “Stendera vietām” Sunākstē ne-notika, jāatzīmē, ka maijā rīkotajās talkās, ko organizēja Jāņa Dimitrijeva vadībā, tika iekārtota Stendera “Bilžu ābece taka” no mācītāju kapiem līdz mācītājmājas parkam. Šajā sakarā jāizceļ gan Nacionālās bibliotēkas direktora Andra Vilka ierosme, gan medicīnas profesoru Pētera Stradiņa un Valda Pīrāga gādība, izvietojot ābece burtu zīmes, Stendera zīmējumus un pantiņus rindā un atveidojot tos paliekamā materiālā.

Lielu interesi izraisīja Vecā Stendera 1765. gadā konstruētās koka veļas mašīnas atdarinājums senlaicīgā veidolā, ko īpaši kongresam un Viesītei Carnikavā veidojis smalkamatnieks Edvīns Guršons pēc kardiokirurga prof. P. Stradiņa ierosmes. Otrs šāds atdarinājums dāvāts arī Nacionālajai bibliotēkai atklāšanas reizē.

Sēlijas kongresa materiālos publicēta prof. Māras **Grudules** prezentācija “Stendera veļas mašīnas vēsturē”, un septembrī Rīgā, Jelgavā, Viesītē un Sunākstē tika noturēta starptautiska zinātniska konference “G. F. Stenders un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”. Kongresā Mg. phil. Ligita **Ābolniece** (Jēkabpils) sniedza G. F. Stendera reliģiskās dzejas raksturojumu, bet G. **Viegliņa-Valliete** referēja par Raini kā votu, sēļu un zemgaļu pēcteci. Tas bija kā ievadījums Raiņa un Aspazijas gadam, par kādu sakarā ar šo dižo dzejnieku 150 gadu jubileju izsludināts 2015. gads. Šajā sakarā interesanti liktos dokumentāli noskaidrot, vai Raiņa vecāki – Dore un Krišjānis Pliekšāni 1843. gadā laulājušies Sunākstes Stenderu baznīcā (Raiņa mātes vecāki togad rentējuši Eķengrāves muižu).

Kā redzams, Sēlijas kongress saturiski bijis bagāts, raisījušās arī dzīvas diskusijas par novadu attīstību nākotnē. Pašreiz šis reģions uztverams vairāk kā kultūrvēsturisks, ne lingvistisks kopums, tā robežas mainījušās. Rezolūcijā kongress aicināja “politiskās partijas, kas piedalās 12. Saeimas vēlēšanās, Saeimu un valdību – atteikties no diskriminējošas attieksmes pret Sēlijas kultūrvēsturisko novadu, respektējot tā tiesības uz līdzvērtīgu attīstību; Ministru kabinetam sniegt līdzekļus un iespējas Sēlijas saimnieciskai pastāvēšanai un attīstībai, kas veicinātu ražošanas attīstību un nodarbinātību, Sēlijas kultūras un identitātes saglabāšanu; izveidot Sēlijas plānošanas reģionu un noteikt attīstības centrus Sēlijā; iekļaut valsts autoceļu attīstības programmā vairāku reģionālās nozīmes autoceļu pilnīgu atjaunošanu; Sēlijas

novadu apvienībai Latvijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas veidot kopīgus Sēlija (Latvija) – Augštaitija (Lietuva) projektus.”

Kongresa noslēgumā pasniedza Sēlijas pašvaldību apvienības un LZA goda rakstus un pateicības rakstus labākajiem skolotājiem – novadpētniekiem un skolēnu pētniecisko darbu uzvarētājiem. Tāpat tika pasniegta Arkādija Kasinska balva un Sēlijas asociācijas goda biedru diplomu. Par Sēlijas asociācijas goda biedri ievēlēja Ilze Lūduma (Jaunsudrabiņa muzejs) 2013. gadā, kā arī jau 2012. gadā – Ilūkstes novada Domes priekšsēdētājs Stefans Rāzna un M. Buclera muzeja vadītājs pazīstamais Sēlijas novadpētnieks Gunārs Spīdainis. Šie diplomu vēl tika piešķirti LZA vārdā, taču, ievērojot Sēlijas identitātes meklējumu sarosīšanos pašā Sēlijā, Jānim Dimitrijevam tika uzticēta Sēlijas asociācijas funkciju pārņemšana no Latvijas Zinātņu akadēmijas vietējo Sēlijas kultūrdarbinieku pārziņā.

Nākamo – astoto Sēlijas kongresu rosināts sasaukt 2016. gadā Jaunjelgavā.

Jānis Stradiņš

PIRMĀ PASAULES KARA SIMTGADEI VELTĪTA KONFERENCE LATVIJAS KARA MUZEJĀ

2014. gada 26.–27. jūnijā Rīgā, Latvijas Kara muzejā, norisinājās starptautiska konference “Sabiedrība, karš un vēsture: Pirmā pasaules kara militārās, politiskās un sociālās norises Baltijas reģionā (1914–1918)”, kuru rīkoja Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte un Latvijas Kara muzejs ar LR Aizsardzības ministrijas un Francijas institūta Latvijā atbalstu. Konferencē ar referātiem uzstājās zinātnieki un militāri politiskās vēstures speciālisti no desmit valstīm (Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, ASV, Somijas, Šveices, Vācijas, Krievijas, Francijas un Polijas), pievēršoties gan Pirmā pasaules kara pētniecības problemātikai, gan jautājumiem par karadarbību, politiskajām norisēm Baltijas jūras telpā un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu. Kopumā konferences divās dienās nolasīti 29 referāti, darbs norisā divās valodās (latviešu un angļu), kā arī visiem interesentiem bija iespēja sekot līdzi konferences pirmās dienas referātiem interneta tiešraidē.